

**<Lib. I, Q. 5, A. 2: Utrum coexistentia caritatis creatae sit
necessaria ad recte agere potentiae volitivae>**

1. Secundus articulus erat iste: Utrum coexistentia caritatis creatae sit necessaria ad recte agere potentiae volitivae. Pro cuius
5 articuli declaratione sic procedam: primo namque unam opinionem circa difficultatem propositam cum suis coloribus recitabo; secundo contra ipsam obiciam et suis rationibus respondebo; tertio opinionem communiter divulgatam meo modulo declarabo.

<Art. 1: Opinio Petri Aureoli>

10 2. Quantum ad primum est advertendum quod dominus Petrus Aureoli in opere ordinario, distinctione 17^a quaestione 1^a, tenet quod impossibile est per quamcumque potentiam aliquem operari meritorie sine caritate creata.

<Conclusio 1>

15 3. Pro quo declarando tres in hac parte ponit conclusiones. Quarum prima est haec: “Aliqua est forma creata quae ex natura rei et de necessitate cadit sub Dei complacentia per cuius existentiam in anima ipsa acceptatur et redditur Deo grata.” Ista conclusio sic probatur: “Nullus actus immutabilis et aeternus transit de novo super
20 obiectum aliquod, nisi quia eius obiectum aeternum et immutabile formaliter participatur de novo ab aliquo obiecto materiali super quod noviter transit.” Ista propositio declaratur, quoniam “si poneretur aliqua visio creata alicuius coloris, posset transire de novo nunc super lignum nunc super lapidem. Si color ille aeternaliter visus
25 participaretur, nunc a lapide nunc a ligno, formaliter et inhaerenter. Si aliter transiret visio immediate super lignum aut super lapidem, impossibile esset quod actus ille esset aeternus. Cuius ratio est, quia
30 actus non potest de non-transeunte super lignum fieri transiens, nisi aliqua mutatione facta in ipso actu – et tunc non erit aeternus – vel in ipso ligno, et tunc aliquid formaliter sibi inhaeret quod non inhaerebat per prius.” Patet igitur illa propositio. “Sed actus dilectionis et
35 acceptationis divinae, qui est immutabilis et aeternus, nunc acceptat unum nunc alium, nunc diligit animam nunc non diligit eam dilectione caritativa,” ut patet cum quis de impio fit pius et e contra. “Ergo necessario ab anima participatur formaliter et inhaerenter aliquod obiectum immutabile et aeternum divinae dilectionis. Illud autem non

C 88ra

152,15 Pro quo] Ista argumenta eisdem verbis et eodem ordine inveniuntur recitata ab Ockham in suo *Scripto I*, d. 17, q. 1, ed. G. ETZKORN (OTh III, 441-445); cf. etiam GUIL. OCKHAM, *Quaest. Variarum*, q. 1, ed. G. ETZKORN-F. KELLEY (OTh VIII, p. 3-27). **16**
Quarum prima] PETRI AUREOLI, *In I Sent.*, d. 17, a. 2 (ed. Romae 1596, 408b-410b).

potest esse divina essentia, quia nulli inhaeret formaliter; ergo est aliqua creatura;” et non substantia ut apparet, igitur aliquid accidens.

4. “Praeterea, sicut se habet esse odium a Deo, ita esse carum Deo respectu voluntatis creatae; sed nihil est oditum a Deo quin divina essentia reperiat in eo aliquid odibile et detestabile ex natura rei quod dat formaliter esse oditum. Peccatum enim formaliter oditur a Deo iuxta illud propheticum: *Videbo quoniam non Deus volens iniquitatem tu es*. Ergo per oppositum nullus acceptatur caritative a Deo nisi ex hoc quod est in eo aliquid reddens ipsum ex natura rei formaliter acceptum.”

5. “Confirmatur ratio quoniam formae oppositae habent ex natura rei formaliter effectus oppositos, sicut apparet de albedine et nigredine, quia sicut albedo dat esse album, ita nigredo dat esse nigrum. Ergo pariformiter si iniquitas ex natura rei est Deo odibilis et dans esse oditum, sequitur quod erit aliqua forma sibi opposita quae dabit formaliter et ex natura rei esse dilectum et Deo acceptum; quare propositum.”

6. “Praeterea, Deus est dilector rationabilissimus, quia non amat absque rationabili motivo; sed dilectio et amor secundum rectam rationem merentur readamationem dummodo sit circa diligibilia. Quia quamvis vitiosus non mereatur propter suum amorem readamari quoniam amicitia virtuosa fundatur super communicatione virtutum, ut patet VIII et IX *Ethicorum*, nihilominus virtuosus amans aliquem virtuosum meretur readamari, iuxta illud sapientis describentis legem amoris, Prov. 8: *Ego diligentes me diligo et qui mane vigilavit ad me inveniet me*. Ergo ex natura rei Deus diligit omnem diligentem se et habentem habitum caritatis, secundum quod salvator, Ioan. 14 protestatur: *Si quis diligit me, sermonem meum servabit et Pater meus diligit eum et ad eum veniemus et mansionem apud eum faciemus*. Et per consequens existentiali caritatis in aliquo necessario redibit ipsum necessario Deo acceptum.”

7. “Praeterea, quicumque ex natura rei diligit iustitiam, caritatem et ceteras virtutes necessario diligit participantem illas virtutes; sed Deus immutabiliter et de necessitate naturae diligit caritatem, iustitiam et omnem virtutem; ergo Deus necessario diligit participantem illam virtutem, caritatem videlicet et iustitiam. Consequentia patet. Et maior declaratur, quoniam impossibile est aliquem actum ferri super aliquam formam et illum non ferri super participantem illam formam, sicut impossibile est quod aliquis videat albedinem inhaerentem Sorti, et

43 Videbo...44 es] Ps. 5, 5. 59 Ethicorum] Cf. ARIST., *Eth. Nic.*, VIII, c. 1 (AL XXVI-4, 520; Θ, c. 1; 1155a 3-4); eiusdem, IX, c. 3 (AL XXVI-4, 547; I, c. 3; 1165b 15-20). 61 Ego...62 me] Prov. 8, 17. 64 Si...65 faciemus] Ioan. 14, 23.

non videat Sortem materialiter vel per accidens. Et per consequens impossibile est actum dilectionis ferri super caritatem et non ferri super participantem ipsam. Et minor probatur, quoniam Deus immutabiliter se ipsum diligit, et per consequens immutabiliter, cum sit iustus, diligit omnem virtutem, et quoniam semper iustus, semper diligit omnem virtutem, quoniam nullus est iustus qui iustitiam non diligit secundum beatum Augustinum. Unde et Philosophus, I *Ethicorum*: “Non est bonus qui non gaudet bonis operationibus.” Et per consequens ea necessitate qua Deus diligit suam iustitiam et complacet in sui amore, complacet in omni anima participante iustitiam;” quare propositum.

8. Praeterea et ultimo ad istam conclusionem arguitur sic: “Deo est acceptum quidquid secundum veritatem est delectabile et acceptabile atque pulchrum; sed virtutes secundum se ipsas sunt pulchrae et bonae et delectabiles secundum veritatem, et maxime amor Dei; ergo videtur quod Deus ex natura rei complacet in virtutibus et maxime et ultimate in sui habituali amore. Consequentia et minor patent. Et maior est Philosophi, III *Ethicorum*, dicentis quod virtuosus tamquam bene dispositus est mensura eorum et regula qua delectabilia sunt et placentia secundum veritatem;” quare propositum.

9. Ex quibus apparet conclusio quoad ambas partes, videlicet quod aliqua est forma quae ex natura rei et de necessitate cadit sub Dei complacentia. Et hoc per duas primas rationes et similiter per tres sequentes apparet quod per existentiam talis formae in anima necessario redditur Deo grata.

<Conclusio 2>

10. Secunda conclusio est haec: “forma cuius existentia in anima reddit animam Deo gratam ex divina acceptatione formaliter non profluit effective.” Ista conclusio sic probatur: “illud enim quo divina acceptatio et dilectio applicatur ad animam, et cuius participatio est animae formalis ratio ut acceptetur, non potest profluere a Dei dilectione super animam transeunte; sed participatio huius formae reddit animam gratam et applicat dilectionem divinam ad animam; ergo huiusmodi forma non potest a divina acceptatione formaliter profluere effective.” Consequentia patet, et minor apparet per superius declarata. Et maior probatur, “quoniam impossibile est prius

C 88va

82 Augustinum] Cf. AUGUST., *De civ. Dei*, XIV, c. 25 (CCL 48, ???; CSEL 41-2, ???; PL 41, ???): Nullus beatus nisi iustus. Sed etiam ipse iustus non vivet ut vult || Philosophus] ARIST., *Eth. Nic.*, I, c. 9 (AL XXVI-4, 386; A, c. 9; 1099a 17): Cum dictis enim nullus est bonus, qui non gaudet bonis operationibus. 93 Philosophi] Cf. ARIST., *Eth. Nic.*, III, c. 5 (AL XXVI-4, 418; Γ, c. 5; 1113a 32-b1).

dependere a suo posteriori formaliter effective; sed ratio qua aliquid acceptatur ut sic prius est acceptatione; talis ergo non profluit ab acceptatione Dei.” Verbi gratia, si albedo est ratio qua aliquid dealbatur, dealbatio non potest esse causa albedinis, sed potius e converso, vel saltem neutrum est causa alterius; ergo similiter si aliquid sit quo formaliter aliquid acceptatur, illud numquam erit ab acceptatione effective; et per consequens illa maior est vera. Et ita est de forma huiusmodi ut iam dictum est; quare propositum. 115

11. “Praeterea, impossibile est actum aeternum et immutabilem de novo transire super animam nisi propter participationem novam in anima obiecti immutabilis et aeterni. Sed si Dei dilectio, quae immutabilis est et aeterna, transit de novo super animam, et ex hoc profluit in ea actus caritatis per oppositum opinantem, sequitur quod anima formaliter participat aliquod obiectum aeternae et immobilis dilectionis Dei aliud ab habitu gratiae. Sed hoc est impossibile, quia tunc essent in anima duae formae gratificantes: prima quidem per quam applicatur Dei dilectio ipsi animae, secunda vero habitus gratiae profluens ex dilectione, quod videtur falsum;” quare propositum. 120 125

12. “Praeterea, sicut se habet generalis dilectio ad illud super quod transit, sic et se habet caritativa dilectio ad animam acceptam et gratam; sed ex generali dilectione Dei qua complacet in omni creatura, non profluit creatura in esse alias cum immutabiliter diligit omnem creaturam immutabiliter profluere omnis creatura in esse; ergo nec caritas profluit in anima grata ex Dei dilectione caritativa, sed magis est ratio quod Dei caritativa dilectio applicetur ad eam, sicut realitas creaturarum est ratio obiectiva diligendi quae sunt, nec ex hoc quod diliguntur realitates earum in esse profluunt, quoniam diligere aliquid praesupponit illud cum praesupponat eius cognitionem;” quare etc. 130 135

<Conclusio 3>

13. Tertia conclusio est haec: “forma qua redditur anima grata est quaedam habitualis Dei dilectio quae ab ipso infunditur, nec amore amicitiae virtuosae ex puris naturalibus generatur.” Haec conclusio habet duas partes. Et prima est haec quod huiusmodi forma est quaedam habitualis Dei dilectio. Quae sic probatur: “illud quod est amicitiae completivum et complacentiae promovens amorem amicitiae circa Deum est illud quo formaliter et ultimate anima fit accepta; sed readamatio est complementum amicitiae virtuosae; ergo readamatio est illud quo formaliter et ultimate anima fit accepta. Cum igitur huiusmodi readamatio in homine ratione status imperfectionem connectentis non potest esse iugiter actualis, sequitur quod erit ad 140 145 150

C 88vb

minus habitualis.” Consequentia patet. Et maior ex hoc declaratur: “quoniam sicut in creaturis, maxime inter homines, est amor cuiusdam benevolentiae respectu eorum qui non amantur amore amicitiae, ut
 155 respectu extraneorum vel noviter occurrentium, et cum hoc est quidam amor amicitiae quem complet readamatio.” Sic in Deo apparet, videlicet amor generalis respectu omnis creaturae qui est amor simplicis complacentiae quem Deus habet respectu malorum et
 160 omnium peccatorum et demonum et irrationabilium creaturarum, qui non habet annexam readamationem creaturarum ex parte, et cum hoc est amor caritativus similis amori amicitiae quo Deus diligit creaturam quae meretur readamationem ex toto conamine.” Sic igitur apparet quis amor complet amicitiam et quis non. Et minor est de se nota; quare propositum.

165 **14.** “Praeterea, effectus oppositi habent reduci in oppositas causas, et maxime cum fuerint effectus formales; sed illud quo formaliter anima redditur odita et detestabilis est odium; ergo per oppositum, illud quo anima redditur grata et accepta erit dilectio. Sed ista non potest semper esse actualis cum homo sit in continuo fluxu;
 170 ergo sufficit quod sit habitualis, quia licet ex parte Dei sit continuus actus, non tamen hoc est semper ex parte creaturae.”

15. “Praeterea, illud complet rationem acceptabilitatis in anima quoad Deum quo solo posito secundum rectitudinem rationis, Deus allicitur, et quo non posito, omni alio concurrente, nondum allicitur ad
 175 amandum. Sed ita est de divino amore quicumque actus eliciatur, si Deus non ametur, recta ratio dictat quod non debet esse Deo acceptus, immo nec homo actu alterius acceptaret nec obligaretur ad readamandum, ut patet. Solus autem amor reddit acceptum omnem actum, ergo acceptabilitas in ordine ad Deum est complete ex
 180 quodam habituali amore;” quare etc.

16. Secunda pars conclusionis probatur, videlicet quod huiusmodi habitualis Dei dilectio a Deo infundatur et non acquiratur ex puris naturalibus arguitur sic: “omnis habitus in nobis ex puris naturalibus acquisitus, vel est per assuefactionem acquisitus, vel ab
 185 aliqua causa extrinseca naturaliter ipsum in voluntate causante; sed habitus caritatis est acquisitus et nullo| istorum modorum, ergo sequitur quod non est ex puris naturalibus acquisitus, et per consequens a solo Deo infunditur.” Consequentia et maior patent. Et minor probatur, “quoniam nullus habitus cuius circumstantiae totaliter
 190 ignorantur est per assuefactionem vel ab aliqua causa extrinseca naturaliter ipsum in voluntate causante acquisitus in voluntate; sed habitualis Dei dilectio est huiusmodi;” ergo propositum. Consequentia

C 89ra

189 minor] patet ex hoc *add. sed del. signis va-cat C*

patet et maior ex hoc, “quoniam recta ratio dictat circumstantias habituum acquiritorum per exercitium vel modum naturalem, ut patet per Philosophum, II et VI *Ethicorum*. Et minor apparet per Apostolum II Ad Cor. cap. 3: *Non sumus sufficientes cogitare aliquid ex nobis tamquam ex nobis, sed sufficientia nostra ex Deo est*. Et in multis aliis Scripturae locis apparet expresse quomodo ignoramus totaliter circumstantias caritativae dilectionis;” quare propositum. 195

17. “Praeterea, quilibet excedens totam facultatem humanae naturae est ab aliquo principio exteriori distincto a voluntate humana; sed caritativa dilectio est excedens totam facultatem naturae humanae; ergo est ab aliquo exteriori; non a naturali agente creato, ergo a solo Deo.” Consequentia et maior patent. Et minor ex hoc, “quoniam natura inclinatur ad se ipsam quantum potest, et per consequens habitus ipsam excedens supra se ipsam est excedens facultatem talis naturae.” Cum igitur hoc faciat habitualis caritativa dilectio, sequitur propositum. 200

18. Est igitur imaginatio istius doctoris, quantum possum ex dictis suis perpendere, quod quaelibet creata caritas est extrinsece caritas, ita quod contradictionem includit ipsam esse et non esse dilectionem, sicut albedo est intrinsece albedo et est contradictio quod ipsa sit et non sit color. Et per consequens sicut impossibile est albedinem esse in aliquo subiective quod non denominet formaliter esse album, ita impossibile est in aliquo caritatem existere quod non sit Deo carum. Unde necessario haec forma cadit sub Dei complacentia, ita quod ipsa posita in anima, sequitur necessario ipsam animam esse Deo gratam. Et ideo sicut esse album est effectus formalis albedinis, ita esse carum est effectus formalis caritatis. Quam ergo impossibile est album esse sine albedine, tam et aliquid dici carum sine caritate. Et ideo esse carum non provenit effective ab acceptatione divina, sicut esse album non provenit a dealbatione. Haec autem forma non potest effective produci nisi a Deo. Et per hoc apparet descriptio caritatis] secundum eum: quod caritas est habitualis Dei dilectio ab ipso immediate infusa in appetitu rationali super quam transit immutabiliter et ab aeterno divina complacentia a qua formaliter non profluit effective. Et sicut dicit iste doctor de caritate, ita generaliter diceret de omni actu intellectus et voluntatis quod sunt intrinsece tales. Unde apud eum notitia intuitiva est quaedam qualitas absoluta intrinsece talis, et ideo dicit ipsam posse esse sine sui obiecti praesentia, ut alias dixi de ipso 3 articulo 1 quaestionis. Sic igitur 210
215
220
225
230

C 89rb

195 Philosophum] ARIST., *Eth. Nic.*, II, c. 2 (AL XXVI-4, 397; β, c. 2; 1103b 27-34); eiusdem, VI, c. 1 (AL XXVI-4, 479; Z, c. 1; 1139a 22-35). 196 Non...197 est] II Cor. 3, 5. 231 alias dixi] Cf. PETRI DE CANDIA, *Lectura in I Sent.*, q. 1, a. 3, n. 12.

apparet mens istius doctoris circa difficultatem propositam. Et sufficiat ad praesens de primo.

<Art. 2: Contra opinionem Petri Aureoli>

235 **19.** Contra positionem istius doctoris, videlicet primam et
 secundam conclusiones et fundamentum positionis, arguo sic
 aliquibus mediis. Et prima contra suam primam conclusionem quae
 dicebat quod aliqua est forma creata quae ex natura rei et de
 necessitate cadit sub Dei complacentia per cuius existentiam anima
 240 ipsa acceptatur et redditur Deo grata. Contra: si aliqua forma
 necessario ex natura rei cadit sub Dei complacentia: aut hoc est
 propter bonitatem naturalem talis formae, aut propter bonitatem
 moralem. Si primo modo, cum creatura rationalis sit multo perfectior,
 sequitur quod creatura rationalis erit magis accepta quam sit talis
 245 forma, et per consequens frustra ponitur talis forma ut creatura
 rationalis acceptetur. Si vero propter bonitatem moralem, contra: ex
 hoc consurgit bonitas moralis quia est in potestate alicuius cui potest
 ad bonum imputari. Vel ergo ista bonitas consurgit ex hoc quod est in
 potestate Dei, vel ex hoc quod est in potestate creaturae. Non primo
 250 modo, quia illa creatura rationalis aequae est in potestate Dei sicut est
 huiusmodi forma; ergo propter hoc non necessario oportet ponere
 talem formam. Nec secundo modo, quia talis forma non est in
 potestate creaturae cum sit a solo Deo, ut ipsemet dicit in sua
 conclusione tertia.

255 **20.** Si DICATUR quod licet non sit in potestate creaturae
 effective, est tamen dispositive quia in potestate creaturae est se
 disponere ad talis formae susceptionem, CONTRA: parvuli, nondum
 habentes usum liberi arbitrii, suscipiunt talem formam, et tamen
 nullam habent huiusmodi praeiviam potestatem; quare propositum.

260 **21.** Praeterea, inimicitia vel amicitia inter aliquos non tollitur per
 aliquid quod non est in potestate voluntatis nisi occasionaliter
 aliquando. Verbi gratia, si nunc sum inimicus Sortis, numquam essem
 amicus eius formaliter per lapidem vel per equum; sed oportet quod
 per actum proprium voluntatis qui est in sua potestate. Cum igitur
 265 habitus creatae caritatis non sit in potestate voluntatis, sequitur quod
 per positionem ipsius in anima non sit quis formaliter amicus Dei,
 quia sine contradictione staret huiusmodi habitus in voluntate cum
 actu perverso voluntatis respectu Dei, et per consequens ex eius
 existentia in anima, anima non redditur necessario Deo grata; quare
 270 propositum.

C 89va

237 contra...primam] Cf. supra n. 3. 254 conclusione tertia] Cf. supra n. 16.

22. Praeterea, actus diligendi Deum super omnia cum proposito sustinendi pro ipso martyrium et cum ceteris circumstantiis requisitis, reddit hominem magis Deo gratum quam quicumque habitus caritatis. Sed stante quocumque actu huiusmodi in voluntate, Deus potest non acceptare huiusmodi voluntatem; ergo stante habitu caritatis in voluntate, Deus potest voluntatem huiusmodi non acceptare. Consequentia patet. Et maior ex hoc, quoniam actus huiusmodi laudabilior videtur tali habitu, tamen etiam quia actus huiusmodi magis repugnet peccato cum formaliter respiciat actum peccati. Et minor apparet, quoniam existens in puris naturalibus sine contradictione posset huiusmodi actum habere, et tamen ex hoc non acceptaretur ad vitam aeternam; ergo minor propositio vera, et per consequens propositum.

23. Contra secundam conclusionem quae dicit quod huiusmodi forma non provenit a divina acceptatione effective, arguo sic: Deus temporaliter infundit voluntati creatae habitum caritatis: vel ergo ex hoc quod aeternaliter statuit ipsam voluntatem creare, vel ex hoc quod ipsam aeternaliter praedestinavit. Non primo modo, quia sic talem habitum crearet in qualibet creatura, quod falsum est. Si ergo secundo modo, cum talis praedestinatio sit aeterna Dei acceptatio, sequitur quod ex hoc temporaliter infundit caritatem quia aeternaliter acceptavit. Et per consequens acceptatio Dei videtur huiusmodi formae causa formaliter efectiva; quod est propositum.

24. Praeterea, ab illo a quo praestituitur alicui aliquis finis, ab ipso etiam eidem praestituitur medium requisitum ad talem finem, ut apparet in formis naturalibus, utputa in levibus et gravibus. Constat enim quod ab agente ordinatur grave ut sit deorsum, et similiter ab eodem grave habet principium ut possit moveri deorsum, et sic de aliis. Cum igitur creatura rationalis ex mera gratia sit ordinata ad vitam beatam, sequitur quod ex mera gratia etiam sunt ordinata media ad acquirendam vitam aeternam. Igitur quam ex aeterna acceptatione isti datur temporaliter vita beata, tam ex aeterna acceptatione suscipit caritatem, et per consequens ratio formaliter huiusmodi formae est ab acceptance divina; quod est propositum.

C 89vb

25. Praeterea, vel loquitur de caritate in esse reali, vel in esse tantummodo obiectivo. Si primo modo, constat quod provenit effective a divina acceptatione sicut et quaelibet alia creatura provenit ex generali amore. Nam ex hoc videtur creatura produci quia efficaciter Deus vult ipsam esse et quod nil aliud videtur quam suum beneplacitum et gratuita acceptatio. Si vero loquitur de esse obiectivo, vel illud provenit ex actu intellectus divini, vel ex actu voluntatis. Non

284 Contra secundam] Cf. supra n. 10.

primo modo, quia tunc necessario acceptasset voluntatem creatam ad vitam aeternam, et per consequens consimiliter praedestinati, quod non videtur verum. Si ergo provenit ex actu voluntatis, sequitur quod
 315 provenit ex actu gratuito et acceptativo, et per consequens sive loquatur de esse reali talis habitus sive obiectivo, semper provenit a divina acceptatione.

26. Contra fundamentum positionis quod consistit in hoc quod Deus non potest aliquem acceptare sine tali caritate creata, arguo sic:
 320 vel talis habitus requiritur in voluntate ad hoc quod voluntas acceptetur in genere causae efficientis, materialis, formalis vel finalis. Non materialis, ut apparet. Nec formalis quod proba, quoniam talis habitus ponitur ad hoc quod quis habeat vitam aeternam; sed certum est quod sine tali forma posset sibi dare vitam aeternam; ergo non
 325 requiritur ut formalis causa. Probo minorem quoniam quidquid Deus potest sine tali habitu ... ad vitam aeternam, potest sine tali habitu acceptare ad vitam aeternam; sed Deus de sua potentia absoluta potest sine tali habitu praeparare ad vitam aeternam cum contingenter ordinaverit huiusmodi habitus medios caritativos; ergo et sine talibus
 330 potest aliquem acceptare ad vitam aeternam. Si ergo requiritur in genere causae efficientis vel finalis, sequitur illud idem; quare propositum.

27. Praeterea, arguo sicut ipse arguit: sicut se habet esse oditum a Deo, sic esse carum Deo respectu creatae voluntatis. Hoc
 335 assumptum est suum. Sed sic se habet esse oditum quod sine quacumque forma positiva ex parte voluntatis, erit ipsa voluntas a Deo odita. Ergo sic se habebit esse carum Deo quod sine quacumque forma positiva, erit Deo cara voluntas. Minor probatur, quia post actum peccati mortalis, nihil positivum videtur in peccatore manere nisi
 340 diceretur quod habitus. Sed hoc non obviat, quia dato quod huiusmodi habitus secluderetur, non minus hic esset peccator et per consequens oditus.

28. Et confirmatur, nam parvulus in originali peccato existens est a Deo oditus, et tamen ibi nullum est positivum, cum peccatum
 345 originale sit carentia debitae iustitiae et per consequens privatio; quare non positivum, quod est propositum.

29. Praeterea, sicut se habet habitus caritatis ad hoc quod sit dilectus, sic et habitus detestabilitatis ad hoc quod aliquis sit oditus; sed in vitiis enutritus et habituatus potest conteri sine totali remissione
 350 talium habituum vitiosorum; ergo potest stare cum habitu caritatis. Si ergo propter inexistenciam caritativi habitus, haec creatura est Deo

326 aeternam] cum contingenter ordinaverit huiusmodi habitus medios caritativos *add. sed del. signis va-cat C* **327** sed...329 caritativos] *in imo fol. C*

cara; ergo similiter propter inexistenciam detestativi habitus, haec creatura erit odita; ergo in tali casu creatura huiusmodi esset simul odita et cara, quod videtur absurdum. Et possibilitas casus apparet ex his quae declarata sunt in secundo articulo primae quaestionis. Et potest etiam apparere, quoniam in magno peccatore noviter baptizato infunditur caritas, et tamen ita sentit se inclinatum ad peccatum sicut se prius sentiebat; quare propositum. Sic igitur apparet quod positio illa non videtur usquequaque vera. 355

<Ad rationes Petri Aureoli>

360

30. Ad rationes igitur factas pro praedicta opinione respondeo. Et primo ad primam cum arguebatur pro confirmatione primae conclusionis sic: “Nullus actus immutabilis et aeternus transit de novo super obiectum aliquod nisi quia eius obiectum aeternum et immutabile formaliter participatur de novo ab aliquo obiecto materiali super quo noviter transit.” Pro solutione istius argumenti est advertendum quod dupliciter: uno modo generaliter, alio modo specialiter. Generaliter sumitur complacentia divina pro ipsa divina essentia connotando quamlibet condicionem participantem rationem bonitatis in esse actuali, vel praeterito, possibili vel futuro. Et sic non solum dicitur praesentia diligere verumetiam et non-existentia in rerum natura, sicut et modo mihi complacet beatitudo futura quam non habeo. Complacentia vero prout futurum specialiter solet tripliciter accipi. Primo modo est respectu existentis vel illius quod erit existens, et isto modo dicitur complacere in his quae de potentia ordinata sunt praeparata. Unde si nihil aliud ordinaret, et omnia quae sunt destrueret, isto modo in nullo complaceret nisi in se ipso. Secundo modo accipitur complacentia secundum rationem obiecti nobilioris, et isto modo plus dicitur complacere in natura substantiali quam in aliqua natura accidentali, quia modus nil aliud dicit quam exhibitionem maioris boni. Et ideo quia substantia maius bonum est accidente, ideo magis dicitur in substantia quam in accidentibus complacere. Tertio modo dicitur complacentia respectu alicuius producendi et perficiendi secundum maximum et nobilissimum genus perfectionum accidentalium, nisi ex parte talis perficiendi proveniat impedimentum, et hoc nil aliud est 365 370 375 380 385

C 90rb

355 declarata sunt] Cf. PETRI DE CANDIA, *Lectura in I Sent.*, q. 1, a. 2, n. ?? 362 ad primam] Cf. supra n. 3. 368 complacentia] Cf. GUIL. OCKHAM, *Scriptum in I Sent.*, d. 17, q. 1, ed. G. ETZKORN (OTh III, 458).

quam conferre creaturae rationali, non ponenti obicem, maximum et nobilissimum genus perfectionis accidentalis, cuiusmodi est beatitudo sive aeterna vita. Et sic potest acceptare et non acceptare certam
390 creaturam rationalem.

31. Ulterius advertendum est quod transitus alicuius actus, utputa visionis vel dilectionis, potest intelligi dupliciter. Uno modo quando huiusmodi transitus est circa obiectum totaliter distinctum a tali actu, et sic transit tota substantia actus extra potentiam visivam vel
395 fruitivam. Alio modo quando huiusmodi actus fertur circa aliquod obiectum non-distinctum a tali actu per quod obiectum diligitur vel cognoscitur aliquid distinctum a tali actu; et tunc stat actum huiusmodi permanere sine tali obiecto distincto, licet non primo modo.

32. His igitur praemissis, dico ad materiam argumenti cum
400 dicitur quod actus divinae dilectionis nunc acceptat Sortem, nunc deacceptat eundem. Si capit acceptationem primo modo, falsum est; si secundo et tertio similiter falsum est. Si vero quarto modo, videlicet prout vult sibi vitam aeternam conferre, hoc potest esse dupliciter. Vel secundum aeternam Dei praedestinationem, vel secundum in
405 quo si perseveraret finaliter haberet vitam aeternam. Primo falsum est, quia quod semel isto modo acceptavit, numquam deacceptat. Si vero capiat secundo modo, verum est quod nunc deacceptat illum, nunc acceptat, quod nil aliud est quam quod in se quod est in tali statu in quo si perseveraret, haberet vitam aeternam, nunc vero non. Et sic
410 sumendo, concederetur minor. Sed ex hoc non oportet inferre aliquam formam noviter producta.

33. Et si DICATUR quod necessarium est propter transitum contradictoriorum qui fieri non potest sine reali mutatione, hic DICO quod transitus de contradictorio ad contradictorium potest fieri
415 tripliciter: quandoque per mutationem realem alterius extremi, quandoque per mutationem alterius distincti ab istis extremis, et quandoque per solum transitum temporis. Verbi gratia de primo, Sortes nunc est calidus, postea non est calidus per corruptionem caliditatis quae existebat in eo. Verbi gratia de secundo, Sortes nunc
420 est in gratia Dei, nunc non est; si hoc fieret ad preces| alicuius sancti C 90va viri, et tamen in Sorte non esset mutatio nec in Deo, sed in viro sancto porrigente preces. Verbi gratia de tertio, si aliquis faciat qui potest iustum praeceptum, utputa rex quod existens in camera sua die lunae, habebit centum aureos, et existens die martis suspenditur. Et sic Sortes
425 dormiens in camera a die dominico usque ad diem mercurii, tunc ibi erit huiusmodi transitus qui est solum per temporis transitum. Sic esset

426 temporis] spatium *add. sed del. C*

possibile Deo de acceptatione respectu Sortis et de acceptatione respectu eiusdem.

34. Et si DICATUR quod tunc esset sine mutatione reali, DICO quod falsum est, quia transitus temporis est realis mutatio et cum hoc est adhuc pertinens. Ubi autem transitus temporis non esset ad hoc pertinens, esset difficultas, cuiusmodi non est in proposito. Et sic apparet quod non est necessaria productio talis formae. 430

35. Ad secundam rationem cum dicitur sicut se habet esse oditum a Deo sic esse carum Deo respectu voluntatis creatae, hic dico quod, salva reverentia, ista ratio est potius contra eum quam pro eo, quia aliquis potest esse oditus sine quacumque forma positiva inhaerente, ut patet in parvulis. Ergo similiter potest esse acceptus sine quacumque forma inhaerente. Et ideo si maior sua sumatur universaliter, aequè concludit pro eo sicut contra eum. Si vero sumat eum particulariter, certum est quod consequentia nihil valet. 435 440

36. Et ad confirmationem quando dicit quod formae oppositae habent effectus formales oppositos, hic dico quod iniquitas non dicitur forma positiva cum sit privatio aequitatis, licet tamen ex tali consurgat quaedam denominatio, sicut ex privatione visus homo dicitur caecus quae non dicit denominationem aliquam positivam. Et ita per assumptum quod assumit, ratio parum concludit. 445

37. Ad tertium quod assumit quod Deus est rationabilissimus dilector et per consequens non amat sine rationabile motivo, hic dico quod Deus non movetur a rebus ut ipsas diligat, sed mere liberaliter omnes diligit quos ad vitam praedestinat, quia praedestinationis nulla est causa vel motivum ex parte creaturae, sed ex sola liberalitate divina. Unde per illam rationem concluderetur quod ex puris naturalibus quis haberet Dei caritativam dilectionem, quoniam si Deus diligit necessario aliquem ex hoc quod talis diligit Deum, cum ex puris naturalibus quis posset Deum super omnia diligere, sequitur quod talem Deus necessario diligeret dilectione caritativa, et per consequens esset in caritate secundum imaginationem istam, quod falsum est; quare propositum. 450 455

38. Ad quartum cum assumit quod Deus necessario diligit iustitiam et omnes virtutes et per consequens habentem ipsas, hic dico quod capiendo primo modo diligere sive complacere, ita diligit ipsum Sortem sicut ipsum habitum virtuosum. Si vero tertio modo, adhuc plus substantiam quam tale accidens. Si vero caperet quarto modo, falsum assumit, quia Deus non diligit illum habitum ut quasi ipsum 460 465

434 Ad secundam] Cf. supra n. 4. **442** ad confirmationem] Cf. supra n. 5. **448** Ad tertium] Cf. supra n. 6. **460** Ad quartum] Cf. supra n. 7.

ordinet ad vitam aeternam, cum huiusmodi habitus non sit beatitudinis capax; quare propositum.

470 **39.** Ad quintum cum dicit quod Deo est acceptabile quidquid secundum veritatem est acceptabile, et breviter concedo totum quod Deus diligit virtutes. Sed ex hoc non sequitur quod non possit acceptare aliquem nisi per huiusmodi virtutes, immo stantibus habitibus huiusmodi, ut dictum est in arguendo, contra eum stat Deum ex sua omnipotentia acceptare vel deacceptare. Sic igitur apparet quod rationes non sunt multum efficaces; quare propositum.

475 **40.** Ad rationes conclusionis secundae respondeo. Ad primam cum assumitur quod illud quo divina acceptatio et dilectio applicatur ad animam et cuius participatio est animae formalis ratio ut acceptetur non profluit effective ab acceptatione divina; huiusmodi est caritas; ergo propositum. Quidquid sit de maiore, transeat pro nunc. Dico
480 tamen ad minorem quod si ipsa sic intelligatur quod caritas est tale quid sine quo anima non potest acceptari, nego illam. Loquendo de caritate creata, anima praedestinatur mortali est acceptus ad vitam aeternam, quamvis in eo nulla sit caritas creata; quare propositum.

485 **41.** Ad secundam cum dicitur quod impossibile est actum aeternum et immutabilem de novo transire super animam nisi propter participationem novam in anima talis obiecti, breviter nego istam si per novam participationem intelligatur aliquid distinctum a deo et a voluntate. Et ratio est, quia talem actum dilectionis Dei aequae potest
490 immediate voluntas terminare sicut ipse habitus caritatis, et ideo illa propositio falsa est.

42. Ad tertium cum assumit quod ex generali Dei dilectione non profluit creatura in esse, ergo nec similiter caritas, dico quod si capit creaturam in esse reali, falsum est, immo Dei volitio, quae nil aliud
495 videtur quam dilectio, est primaria causa realitatis creaturarum; quare propositum.

<Art. 3: Opinio auctoris. Conclusio 1>

43. Ad declarandum igitur qualiter caritas est necessaria ad recte et meritorie agere potentiae volitivae, pono conclusiones octo.
500 Quarum prima sit ista: habitus creatae caritatis non requiritur in voluntate ut operationis meritoriae causa totaliter efectiva. Haec conclusio sic probatur, quoniam si requireretur, tunc ipsa caritas esset operationis meritoriae causa totaliter efectiva. Sed hoc consequens est falsum, ergo et antecedens. Consequentia patet, et falsitas

C 91ra

468 Ad quintum] Cf. supra n. 8. **475** Ad primam] Cf. supra n. 10. **485** Ad secundam] Cf. supra n. 11. **492** Ad tertium] Cf. supra n. 12.

consequentis multipliciter declaratur. Quaelibet actio meritoria est in potestate voluntatis, quia per ipsam laudatur vel vituperatur talis voluntas. Sed si caritas sit totalis causa effectiva, sequitur quod operatio meritoria non est in potestae voluntatis. Quod probatur, quoniam cuius principium activum est mere naturale, ipsum non elicitur libere sed mere naturaliter; sed caritas est principium activum mere naturale; ergo si est operationis meritoriae causa totaliter effectiva, sequitur quod talis operatio non est mere naturalis, et per consequens nullo modo procedit a voluntate. Et ita non est in eius potestate, cum respectu illius nullo modo se habeat effective, sed hoc est falsum et inconveniens; ergo propositum.

44. Praeterea, quaelibet forma cui ex propria condicione competit aliqua operatio, si talis esset per se, non minus talis posset sibi competere, ut patet de caliditate in igne cui competit calefacere, quae tamen si esset ab igne separata, non minus sibi competeret calefacere. Si ergo per adversarium caritas esset operationis meritoriae causa totaliter effectiva, sequitur quod si separaretur a voluntate non minus meritorie ageret seu produceret meritoriam operationem, quod videtur absurdum; quare propositum.

45. Praeterea, dato sequeretur quod habens semel caritatem, numquam posset amplius peccare. Consequens est falsum, ut patet de Petro qui Christum negavit, qui tamen antea fuit in caritate, et de multis aliis. Sed consequentia probatur, quia habens formam activam sibi praedominantem numquam potest moveri contra inclinationem talis formae, sicut apparet in corporibus mixtis quae sequuntur inclinationem formae praedominantis, ut apparet in levibus et gravibus. Unde si esset aliquod corpus aequaliter ex levitate et gravitate mixtum, illud, ut apparet, in quocumque loco poneretur, quiesceret. Sed si caritas sit principium operationis meritoriae totaliter effectivum praedominatur ipsi voluntati quae non potest in huiusmodi operatione. Ergo sequitur quod semper voluntas sequeretur inclinationem talis formae, et ita per consequens numquam posset peccare.

46. Ex qua conclusione sequitur correlarie falsitas opinionis attribuentium caritati totalem causalitatem meritoriae operationis, qui sumebat motivum ex verbis Apostoli, 1 Ad Cor. 15 dicentis: *gratia Dei in| me vacua non fuit, sed abundantius illis omnibus laboravi, non ego sed gratia Dei.* Sed qualiter haec auctoritas sit intelligenda, declarabitur postmodum.

<Conclusio 2>

526 de Petro] Resp. Matt. 26, 69-75. **540** gratia...542 Dei] I Cor. 15, 10.

545 **47.** Secunda conclusio est haec: habitus creatae caritatis non est
 operationis meritoriae effectivum principium partialiter principale.
 Volo dicere quod ad aptum meritorium non concurrat principaliter
 habitus caritatis ipsa voluntate. Haec conclusio sic probatur:
 550 quodcumque duae causae concurrunt ad productionem alicuius
 effectus, quarum una principaliter concurrat altera, sic se habent quod
 effectus sortitur denominationem a principaliter concurrente, ut patet
 in omnibus causis taliter se habentibus. Sed per oppositum opinantem
 voluntas et caritas concurrunt ad productionem actus meritorii, et
 principaliter caritas ipsa voluntate; ergo sequitur quod talis actus erit
 555 potius naturalis quam liber, et per consequens non erit meritorius,
 quod videtur absurdum. Immo sequitur quod talis actus non esset in
 potestate voluntatis, cum magis dependeret ab alio agente naturaliter
 quod non est in potestate voluntatis quam ab ipsa voluntate. Ex quod
 ad talem actum principaliter concurrat caritas quam ipsa voluntas, quod
 560 non videtur verum.

48. Praeterea, quodcumque duae causae sic se habent quod
 una principaliter concurrat altera, illa quae principaliter concurrat
 altera ut instrumento; sed per adversarium si voluntas et caritas
 concurrunt ad actum meritorium et ad ipsum principaliter concurrat
 565 caritas, sequitur quod caritas utatur voluntate ut instrumentum et per
 consequens habitus utitur potentia quod est pervertere ordinem
 naturalem, cum potentia utatur habitu, ut vult Philosophus in pluribus
 locis; quare propositum.

49. Praeterea, quaecumque causa determinatur ad suum
 570 effectum producendum per causam superiorem mere naturaliter
 agentem, mere naturaliter agit. Ut patet, quia nullo modo tunc effectus
 huiusmodi est in potestate libera talis causae. Sed si caritas et voluntas
 concurrunt ad actum meritorium, et principaliter concurrat caritas ipsa
 voluntate, et caritas est agens mere naturaliter, sequitur quod voluntas
 575 mere naturaliter agit, et per consequens non meritorie operatur, quia in
 his quae nobis insunt a natura nec laudamur nec vituperamur; quod
 videtur absurdum.

50. Ex qua conclusione sequitur correlarie quod nullus habitus
 moralis vel theologicus cognitus concurrat principaliter ad operationem
 580 meritoriam quam faciat ipsa voluntas. Patet ex quo habitus caritatis est
 perfectissimus et ille non facit a fortiori nec aliquis alius; quare
 propositum.

<Conclusio 3>

585 **51.** Tertia conclusio est haec: non stat habitus caritatis
 concurrere ad intensionem actus meritorii et non concurrere ad actus
 substantiam ullo modo. Istam conclusionem pono contra
 imaginationem quorundam dicentium quod voluntas producit

substantiam actus meritorii et caritas intensionem actus. Haec conclusio sic probatur, quoniam detur oppositum per adversarium, tunc arguo sic: quandocumque activum principium naturale concurret cum libero, semper agit modo suo et per consequens quantum potest, ut patet de voluntate et potentia sensitiva quae quamvis simul agant, semper tamen sensitiva potentia agit modo suo. Sed si habitus det intensionem actus meritorii, cum semper uniformiter agat, sequitur quod semper dabit aequalem intensionem actus. Et ita cum quantecumque modico conatu voluntas operaretur, semper eius actus esset aequae intensus, quia ipsa voluntate causante substantiam actus habitus, semper naturaliter producit intensionem, quod videtur absurdum; quare propositum.

52. Praeterea, capio duas voluntates specie differentes, puta hominis et angeli, et eliciat certum dilectionis actum, quaelibet istarum cum maximo conamine iuxta proportionem suorum naturalium. Et volo quod Deus in utraque voluntate ponat unum habitum caritatis. Tunc arguo sic: voluntas angeli produxit actum ita perfectum sicut potuit, et similiter voluntas hominis, et tamen unus non est perfectior alio. Ergo istae duae voluntates sunt simpliciter aequalis activitatis, quod tamen non est verum cum sint specificiter differentes. Quod autem unus illorum actuum non sit perfectior alio probo, quia illi duo sunt aequalis intensionis, cum ille habitus in utraque voluntate uniformiter agat. Et intensio illorum actuum non provenit nisi ab habitu. Vel aliter staret quod duo actus essent aequae intensi et tamen unus esset perfectior alio, quod videtur absurdum. Et per consequens non stat quod aliquid concurrat ad intensionem actus et non ad substantiam eius.

53. Praeterea, vel intensio actus est ipse actus vel aliquid sibi intrinsicum, vel non est ipse actus nec aliquid sibi intrinsicum. Si primo modo, habetur propositum quod non stat producere intensionem actus talis habitus et non substantia actus. Si secundo modo, sequitur quod nulla est contradictio istum actum esse et nullius esse intensionis, quod videtur absurdum. Et consequentia patet, quia quaecumque duo distincta, quorum nullum est aliud vel sibi intrinsicum, Deus potest sine alio conservare; quare propositum.

<Conclusio 4>

54. Quarta conclusio est haec: habitus creatae caritatis non requiritur ut tantummodo inclinativa ratio in libera voluntate. Haec conclusio ponitur contra imaginationem dicentium quod caritas requiritur in voluntate ut inclinativa et non ut effectiva. Quae conclusio sic probatur: quodlibet inclinans aliud trahit illud ad aliquid; sed nullus habitus trahit potentiam ad aliquid; ergo nullus habitus inclinat potentiam ad aliud. Consequentia patet. Et maior declaratur,

quia quaero quid est inclinatio ad praesens: aut quaedam motio, aut determinatio ad aliquid? Si determinatio ad aliquid, tunc calor inclinaret corpus ad calidum et albedo ad album diceretur corpus inclinare, quod non est proprie dictum. Si vero est quaedam motio ad
 635 aliud, habetur propositum. Et minor apparet, quoniam cum inclinatio talis, ut iam declaratum est, sit quaedam motio, sequeretur quod talis habitus moveret potentiam si traheret ipsam, cum omnis tractio sit quaedam motio quae non reperitur nisi in motu locali. Unde tractus est proprie vel alicuius mobilis de loco ad locum, vel alicuius passi ad
 640 aliquam formam; sed haec non competunt habitui respectu potentiae; ergo propositum. Et per consequens nec habitus caritatis requiritur in voluntate ut ratio inclinativa.

55. Praeterea, si habitus ex condicione propria inclinaret voluntatem ad operationem, sequitur quod voluntas sine praevia
 645 apprehensione alicuius obiecti, posset moveri ad aliquam operationem, quod videtur falsum, quoniam semper volitio praesupponit cognitionem alicuius obiecti ut rationem motivam, et ideo habitus non inclinatur ad operationem nisi quia ... ut delectabilem. Delectatio vero allicit appetitum et quodammodo trahit, ut patet III
 650 *Ethicorum*. Et consequentia illa patet, quoniam ex quo habitus ex se inclinatur et per consequens habet rationem motivi, sive sit cognitio obiecti sive non, non minus ibi est ratio moventis et moti, et per consequens et prosecutio ad operationem. Et per hoc apparet quod habitus potius habet rationem dispositivi quam inclinativi. Unde
 655 habituatus ex obiecti praesentia levius operatur quam non habituatus, sicut lingum bene siccum facilius suscipit operationem ignis quam si non esset siccum. Et ex hoc apparet quod siccitas est quaedam dispositio ad calidum potius quam inclinatio. Et licet hoc exemplum sit de potentia passiva, potest etiam exemplificari in potentia activa.
 660 Acuties namque in cultello non videtur inclinatio cultelli ad bene scindendum, sed potius quaedam dispositio in activa ad melius operandum. Et sic apparet in proposito et per consequens habitus non videtur habere rationem inclinativi sed potius cuiusdam dispositivi. Et sic est| de caritate respectu voluntatis; quare propositum.

665 **56.** Praeterea, si caritas haberet rationem inclinandi cum ipsa sit movens naturale, sequitur quod continue inclinaret voluntatem ad dilectionem Dei super omnia, quod videtur falsum, quia tunc ex tali inclinatione posset quis se scire esse in caritate, quod falsum videtur. Nullus enim experitur post confessionem factam debito modo per

C 92ra

633 diceretur] dicerentur *sed corr.* C

649 III *Ethicorum*] Cf. ARIST., *Eth. Nic.*, III, c. 1 (AL XXVI-4, 411; Γ, c. 1; 1110v 9-16).

quam susceperit gratiam magis inclinatum ad opera caritatis quam ante, 670
et per consequens non videtur quod concurrat ut ratio inclinativa.

<Conclusio 5>

57. Quinta conclusio est haec: habitus creatae caritatis in voluntate non requiritur ut tantummodo modificativa condicio respectu meritoriae actionis. Haec conclusio ponitur contra 675
imaginationem dicentium quod habitus ponuntur ut rationes modificativae actionum potentiarum, non ut rationes quovis modo causaliter effectivae. Quae conclusio sic probatur: quaero quid est habitum modificare actionem potentiae? Vel est actionem denominare, vel ad actionem concurrere, vel est agens ad actionem determinare. Si 680
primo modo, ista non potest esse nisi vel per modum agentis vel suscipientis, quoniam actiones suscipiunt denominationes vel a principiis productivis, vel a terminis productis; ut patet quod in divinis generatio ex parte producentis dicitur paternitas, ex parte vero producti dicitur filiatio. Et si sic, modificatio nil aliud est quam actio, 685
quod isti negant. Nec secundo modo dicitur habitus modificare propter consimilem rationem. Si ergo tertio modo, hoc est quia determinatur, sequitur quod caritas haberet tantummodo rationem inclinandi, vel ergo active vel passive determinat agens ad agendum, et similiter forma intrinseca agentis determinat ipsum ad agendum. Non passive, 690
quia sic caritas esset ratio suscipiens voluntariam actionem, quod falsum est. Si vero primo modo, habetur illud quod vitare conantur oppositum opinantes.

58. Praeterea, impossibile est alicui communicare aliquam denominationem relativam nisi per communicationem aliquam 695
absolutam, quia ex V *Physicorum*, ad relationem non est motus sicut patet exemplificando. Cum igitur modificari sit denominatio relativa quae convenit ipsi actui ab habitu, quia est debite circumstantionatus, sequitur quod habitus actui non solum communicat esse relativum sed etiam absolutum, et per consequens non requiritur tantummodo ut 700
condicio modificativa, sed etiam ut activa.

59. Et confirmatur, nam in actu consideratur duplex bonitas: naturalis et moralis. Moraliter vero provenit ab habitu, quia sine tali habitu numquam talis actus esset moralis. Si ergo ab habitu procederet ut moralis tantum sequitur quod ut sic esset productio respectus sine 705
fundamento, sicut quod filiatio produceretur et nihil absolutum, quod in creaturis impossibile videtur.

C 92rb

696 V *Physicorum*] ARIST., *Physica*, V, c. 2 (AL VII-1, 196; E, c. 2; 225b 10-12): Secundum substantiam autem non est motus propter nullum substantiae contrariorum inesse. Neque ad aliquid; contingit enim altero mutante verum esse alterum nihil mutans.

<Conclusio 6>

710 **60.** Sexta conclusio est haec: habitus creatae caritatis requiritur
 partialiter comproducing. Haec conclusio apparet quoad primam
 partem, quoniam quilibet actus qui nunc est acceptus et prius non fuit
 acceptus, aliter est nunc circumstantionatus quam prius. Sed stat
 aliquem actum prius non fuisse acceptum et postea acceptum, ut patet
 715 de eleemoysinis infidelium quae non sunt ad vitam aeternam acceptae,
 qui tamen si sacramenta Christi susciperent, eorum eleemoysinae
 essent acceptae. Ergo cum prius non sic modificantur actus huiusmodi
 et nunc sic, hoc est per adventum habitus caritatis per sacramentalem
 collationem infusi. Et secunda pars, quoniam ex habitibus generantur
 720 actus et e contra ut vult Philosophus, II *Ethicorum*. Et potest ratione
 induci, quoniam quando aliquod principium est ex se indifferens ad
 producendum *a* vel *b*, si producit *b* et non *a*, hoc est per aliquid agens
 concurrens cum eo et determinans ipsam ad *b*, sicut apparet de sole
 725 producit hominem, hoc est per hominem determinantem actionem
 solis; nam homo et sol generant hominem ex II *Physicorum*. Sed
 voluntas est indifferens ad productionem actus fortitudinis vel
 dilectionis. Ergo ubi actum dilectionis producit et non fortitudinis, hoc
 videtur provenire ex habitu amicitiae concurrente cum voluntate. Et ex
 730 ista conclusione sequuntur duae propositiones correlariae. Quarum
 prima est: quod ut informativa qualitas ad acceptationem
 debitam voluntatis. Hoc patet, quoniam ex hoc quod agit meritorie,
 acceptatur; sed ex hoc quod caritas modificat vel producit actum
 huius, talis actus est meritorius, et tales habitudines non sunt per
 735 modum informationis; ergo propositum. Secunda propositio correlaria
 est: solum per communicationem extrinsecam requiritur in voluntate
 creata caritas ad meritorie operandum. Hoc patet, quoniam non
 requiritur nisi ut causa effectiva vel causa sine qua non quod ad illud
 genus reducitur largo modo. Ex quibus apparet quod necessitas est
 740 quod ponatur creata caritas. Et apparet quod non absoluta, id est quod
 eius oppositum includat contradictionem, sed est tantummodo
 necessitas proveniens ex lege nunc rebus data, sicut quod accidens
 non sit sine substantia, cuius oppositum Deus potest facere de sua
 potentia absoluta.

720 Philosophus] ARIST., *Eth. Nic.*, II, c. 1 (AL XXVI-4, 397; β, c. 1; 1103b 21-22); *Auct. Arist.*, ed. J. HAMESSE, p. 234: Ex actibus multum iteratis fit habitus. 726 II *Physicorum*] ARIST., *Physica*, II, c. 2 (AL VII-1, 55; β, c. 2; 194b 13-14): Homo enim et hominem generat ex materia et sol; *Auct. Arist.*, ed. J. HAMESSE, p. 145: Homo generat hominem et sol.

<Conclusio 7>

745

61. Ex quibus quasi sequitur conclusio septima quae sit ista: sine
 C 92va creatae caritatis habitu voluntatem operari meritorie et caram Deo
 existere est possibile absolute. Haec conclusio sic probatur: quoniam
 acceptatio actus meritorii non provenit ex habitu caritatis intrinsece et
 formaliter, ut dictum est, sed solum extrinsece; sed Deus potest facere
 se solo quidquid facit mediante causa secunda, comitatione tantum
 extrinseca concurrente; ergo Deus potest acceptare actum purum
 voluntatis absque alio habitu caritatis, et per consequens talis meritorie
 operabitur et erit Deo carus sine caritate creata; quod erat probandum. 750

62. Praeterea, actus ex puris naturalibus a voluntate elicitus, et 755
 actus ex habitu caritatis elicitus a voluntate, non videtur differre
 specificice, cum sint respectu eiusdem obiecti et subiecti. Nec impedit
 quod aliud principium effectivum concurrat in uno et non in alio, quia
 mus per generationem et mus per putrefactionem non sunt alterius
 speciei, licet habeant principia productiva alterius rationis. Sicut etiam 760
 Adam, qui fuit sine viro et muliere formatus, non est alterius speciei a
 nobis. Sed non videtur impossibile quare sicut Deus acceptat unum
 actum eiusdem speciei cum alio, quin possit et alium acceptare. Et per
 consequens talis operabitur meritorie et erit carus sine caritate creata;
 quod est propositum. 765

63. Praeterea, possibile est aliquem habere vitam aeternam et
 numquam habuisse habitum caritatis; ergo possibile est aliquem esse
 Deo acceptum sine caritate creata. Consequentia patet. Et antecedens
 probatur, quoniam caritas vel exigitur propter culpae deletionem
 voluntatis vivificationem aliquem numquam habuisse 770
 culpam. Similiter ab instanti suae originis fuisse iustum, ut patet de
 homine Christo; sed nec requiritur necessario ad meritoriam
 operationem; ergo sequitur quod absolute possibile est quod dicit
 conclusio praedicta. Quod autem non requiratur necessario ad
 meritoriam operationem apparet per praecedentem rationem; quare 775
 propositum.

<Conclusio 8>

64. Octava conclusio et finalis est ista: creatae caritatis
 praesentia est viatori necessaria secundum legem evangelicam in
 amoris ardoribus radicatam. Haec conclusio persuadetur: creatura 780
 tenetur servare divina mandata; sed ipsa non potest ex puris
 naturalibus, stante lege, servare; ergo necessarium est sibi aliquod
 donum ipsum elevans ad debitam observationem mandatorum; tale
 autem merito 'caritas' nuncupatur. Consequentia et maior patent. Et
 minor probatur, quoniam si ex puris naturalibus posset servare divina 785
 mandata, ex puris naturalibus posset consequi vitam beatam, quod est

error damnationis. Et consequentia patet, Matt. 22: *si vis ad vitam ingredi, serva mandata*. Et per consequens| cum hoc non posset(?) ex se lege concurrente; sequitur propositum. C 92vb

790 **65.** Praeterea, ad haec est auctoritas salvatoris, Ioan. 3: *Nisi quis renatus fuerit ex aqua et Spiritu Sancto, non potest introire in regnum Dei*. Similiter Apostolus I Ad Cor. 13: *Manent autem fides, spes, caritas, tria haec*. Et ibi quod de caritate evacuabitur quod ex parte est. Quod non potest intelligi nisi de aliqua forma creata; quare
795 propositum.

66. Praeterea, ad hoc est beatus Augustinus in multis locis. Unde, III *De doctrina christiana* cap. 3: caritas est motus animi ad fruendum per ipsam. Et in libro *De moribus ecclesiae*: caritas est virtus quae animi nostri rectissima affectio est. Unde et Gregorius,
800 *Super Ezechielem*, homilia 8: Deus creat in cordibus nostris amorem suum et ex amantibus cordibus suscipit precem. Unde et Bernardus in *De diligendo Deum* cap. 15 dicit quod caritas caritatem facit, non substantialem sed accidentalem. Et per consequens caritas creata est
805 ponenda; sed nihil est ponendum superfluum; ergo apparet quod secundum leges concurrentes caritatis praesentia in voluntate est necessaria, quandoque ad peccati deletionem et impii iustificationem, quandoque ad meritoriam operationem.

67. Ex quibus recolligendo apparet quod caritas creata non est totalis causa effectiva actus meritorii nec partialiter principalis, ut
810 salvetur voluntatis libertas cui imputatur actio, sed est partialis causa non principaliter effectiva sed ab invicem separabilia, sed necessario lege currente modificat vel efficit actum proprium voluntatis. Et sic apparet quid est de isto articulo sentiendum.

813 sentiendum] sequitur articulus tertius *add. rubr. C*

787 si...788 mandata] Rectius Matt. 19, 17. 790 Nisi...792 Dei] Ioan. 3, 5. 792 Manent...793 haec] I Cor. 13, 13. 797 De doctrina] AUGUST., *De doctr. christ.*, III, c. 10 (CCL 32, ???; PL 34, ???): Caritatem voco motum animi ad fruendum Deo propter ipsum et se atque proximo propter Deum. 798 De moribus] AUGUST., *De moribus eccl.*, I, c. 8 (PL 32, 1319): Sin virtus illa dicta est, quae ipsius animi nostri rectissima affectio est. 799 Gregorius] GREGORII MAGNI, *In Ezechielem*, I, hom. 8 (CCL 142, ???; PL 76, ???): Ipse etenim creat in sanctorum cordibus amorem, et ipse ex amantibus cordibus precem suscipit. 801 Bernardus] BERNARDI CLARAEVALLENSIS, *Epistolae*, epist. 11, n. 4 (OB VII, 55; PL 182 ???): Itaque caritas dat caritatem substantiva accidentalem; eiusdem, *De diligendo Deum*, XII, n. 35 (OB III, 138; PL 182, 995C): Itaque caritas dat caritatem, substantiva accidentalem. Ubi dantem significat, nomen substantiae est, ubi donum, qualitatis.